

חדשות הגן הזואולוגי

חורף בגן הזואולוגי

✚ החורף, כמדי שנה, הגיעה לגן להקת השחפים צהובי-הרגל, הנוהגת לקנן כאן. הקינון עצמו עדיין לא החל, אבל מדי פעם אפשר לצפות בהתנהגות החיזור של זוגות השחפים.

✚ בתקופה שבה קרני היחמורים בשיא גודלן, גדלה מאוד התוקפנות בין היחמורים. לכן, בשלב כלשהו אנחנו נאלצים להפרידם. כעת, משקרני היחמורים נשרו ותוקפנותם ירדה, הם שוב מבליים כולם יחד, בחצר המשותפת.

✚ הגשמים הגיעו, ושוללית החורף שלנו כמעט עלתה על גדותיה, כפי שתוכלו לראות בעמוד הבא.

ימין: יחמור שזה עתה השיר קרן ראשונה, אמצע: הקרן שנשרה, שמאל: לאחר השרת שתי הקרניים, צילום: רון אלעזרי-וולקני

הגשמים הגיעו, ושולית החורף שלנו כמעט עלתה על גדותיה, צילום: רון אלעזרי-וולקני

ובעיצומו של החורף – סימני אביב ראשונים...

אמצע החורף, ואביב באוויר... הטווסים החלו לחזר, למרות שנוצות הזנב שלהם עדיין לא הגיעו למלוא גודלן. בשלב הזה הם מחזרים אחר כל מי שהם פוגשים בדשא, שחפים למשל... הקשות המקור של החסידות המחזרות נשמעות ברחבי הגן; לחלק מהתרנגולות כבר יש אפרוחים צעירים; צבי היבשה בצפריית החורש מחזרים ומזדווגים במלוא המרץ; ואפילו הלטאה הזריזה יצאה ממחבוא החורף שלה ומתחממת בשמש. מבחינתה האביב כבר כאן!

לטאה זריזה מתחממת בשמש, צילום: רון אלעזרי-וולקני

צבים מזדווגים בתצוגת החורש, צילום: מור פריד-פריינדליך

דיירות חדשות בגן – חסידה לבנה וחסידה שחורה

אל בית החולים לחיות בר שבספארי הגיעו חסידה לבנה וחסידה שחורה פצועות. השתיים טופלו ושוקמו, אך אינן יכולות לעוף עקב נזק תמידי בכנף. הן הגיעו אלינו ונמצאות כעת בחצר עופות המים, בצדו הצפוני של הגן, יחד עם השחפים לבני-העין, המגלנים המצויצים, הכפנים ושאר שוכני החצר. הן נמצאות בחצר כשלב מעבר, לצורך התרגלות למקום, ובהמשך ישוחררו לשטח הפתוח שבמרכז הגן. מניסיון העבר, חסידות שמשוחררות לשטח הפתוח מיד עם הגעתן אלינו, נבהלות, מסתרות, מפחדות לצאת לאכול, ובסופו של דבר עלולות למות מרעב. לכן, אנחנו מרגילים אותן בהדרגה לביתן החדש: בשלב הראשון החסידות נמצאות בחצר סגורה, דוגמת חצר עופות המים, שם הן אינן יכולות לברוח או להסתתר מעיני המטפל. המטפל עוקב אחר התנהגותן ובודק שהן ניזונות כראוי. כאשר החסידות מוכנות לשחרור, הן משוחררות לשטח הפתוח. וכיצד יודעים שחסידה מוכנה לשחרור? ברגע שהיא מתחילה להתקרב אל המטפל, הנכנס לחצר, ומחכה לקבל ממנו מזון.

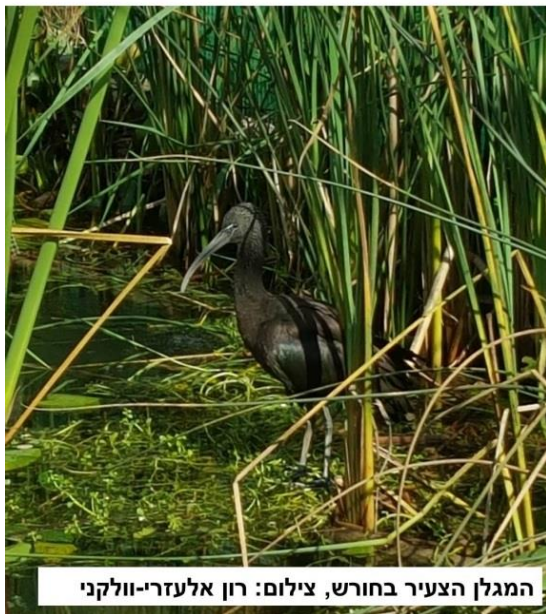
חסידה שחורה, צילום: רון אלעזרי-וולקני

חסידה לבנה, צילום: רון אלעזרי-וולקני

הסנאי הזהוב בחורש, צילום: רון אלעזרי-וולקני

המגלן הצעיר בחורש, צילום: רון אלעזרי-וולקני

צפריית החורש: דיירים חדשים ופריחה

✚ הסנאי הזהוב שלנו, אחד מדיירי הגן הוותיקים,

עבר דירה לביתו החדש – צפריית החורש.

הצפריה גדולה ומרווחת ומספקת לו מרחב גדול

ומגוון לפעילות. הסנאי הגיע אלינו לפני כ-12

שנים, לאחר שנתפס בהברחה שהגיעה לארץ.

הסנאי נהנה מביתו החדש ועתיר הגירויים,

ומסתגל לקרבה למבקרים.

✚ דייר חדש נוסף הוא מגלן חום צעיר. הוא נפל

מקנו במושבת הקינון בגן, וכרמל בילו טיפלה בו

במסירות רבה. מכיוון שהוא פגוע מעט בקיעתו

ואינו יכול לעוף, אין אפשרות לשחררו לשטח

הפתוח ולכן הוא הוכנס לצפריית החורש. אולם כאן

הוא גורם נזק רב לצמחי המים: דורך עליהם,

משחק בהם, מטלטל אותם... אנו מקווים שהמגלן

ייטיב את דרכו, ולא – יועבר לחצר הצפונית של

עופות המים.

✚ צמחי הבר שבצפריית החורש עומדים כעת

במלוא פריחתם. בין הפרחים אפשר לראות היטב

את החלמית, שאותה הצבים שלנו מאוד אוהבים

לאכול. החלמית משגשגת באדמות עשירות

בחנקן, כמו זו שבצפריית החורש. כדי שהחלמית

לא תגדל יתר על המידה ותפיץ את עצמה לכל

עבר, אנחנו מקפידים לגזום אותה ולמנוע את

פריחתה.

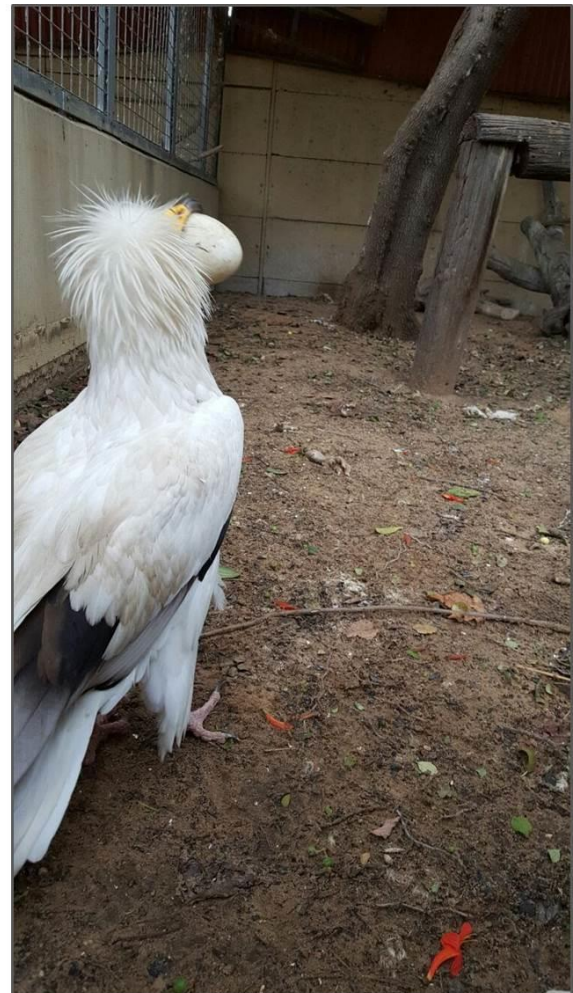

פריחה בצפריית החורש, צילום: רון אלעזרי-וולקני

הרחם והביצים

הרחם המדברי, דורס אוכל פגרים החי בישראל, הוא מהעופות הבודדים המשתמשים בכלים בטבע. הרחם נוהג להשליך אבנים על ביצי יענים שהוא מוצא בבית הגידול הטבעי שלו; כך הוא שובר את קליפתן ומצליח לאכול את תוכן. כאשר הרחם מוצא ביצים קטנות יותר, הוא אווזז בהן במקורו ומטיח אותן בכוח על האדמה או על סלעים כדי לשוברן. בגן הזואולוגי, שתי ביצי אווזזים ננטשו על הדשא והודגרו במדגרה, אך לא בקעו. כשהיה ברור שדבר לא יצא מהן, הן הוכנסו לחצרו של הרחם, על מנת לגוון את שגרת יומו ואת תפריטו. כשהוכנסו הביצים, הרחם הרים אותן במקורו והחל להשליך אותן על האדמה. לאחר שראה שדבר לא קורה לביצים, הוא עבר להשליך אותן על מדרגת הבטון שבגבול החצר ואז שבר אותן בקלות. כעת הכנסנו לו אבנים מתאימות, שבהן יוכל להשתמש בפעם הבאה שניתן לו ביצים.

ימין – הרחם משליך ביצה על האדמה; שמאל – הרחם אוכל מהביצה ששבר. על מדרגת הבטון אפשר לראות את המקום שבו נשברה הביצה. צילום: רון אלעזרי-וולקני

צרעה טפילית איימה לחסל את גידול הצרצרים בגן

הצרעה הטפילית, שחדרה לגידול הצרצרים

צרצרים במכלי גידול, צילום: דפנה לב

בחדר גידול הצרצרים בגן, החם והנעים במשך כל חודשי השנה, בוקעים מדי חודש אלפי צרצרים, המשמשים מזון למגוון בעלי חיים בגן, ביניהם בעלי חיים המשמשים במחקר. על גידול הצרצרים אחראי ברק לוי, המטפל בצרצרים במקצועיות, בקפדנות ובמסירות, ועוקב מקרוב אחר ההטלות, הבקיעות והגדילה הסדירה של הצרצרים. באמצע דצמבר הבחין ברק שמספר הצרצרים הבוקעים במכלי הגידול הולך ופוחת. בבדיקה התגלה שלמכלי הגידול חדרה צרעה טפילית, המטילה את ביציה בביצי הצרצרים. התפתחות זחלי הצרעה מהירה מזו של הצרצרים, ולכן זחלי הצרעה בוקעים לפני שבוקעות ביצי הצרצרים המוטפלות, שרובן אינן בוקעות כלל. בתוך תקופה קצרה מאוד הלך ועלה מספר הטלות הצרעות וגידול הצרצרים

החל להיפגע. למרות הירידה הדרסטית במספר הצרצרים שבקעו, אף אחד מהמחקרים שנערכים בגן לא נפגע, וכך גם אף אחד מבעלי החיים האחרים בגן, הודות לרזרבות הגדולות של הצרצרים הנהוגות אצלנו. אחרי התייעצות עם מומחי צרעות מחו"ל ועם ד"ר זויה יפרמובה, העובדת באוסף הצרעות הטפילות שבמוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט – המצב לא נראה מעודד כלל... נקודת המפנה חלה כשד"ר יפרמובה סיפרה לברק שהצרעות פעילות רק בשעות הלילה. מצויד במידע זה, ברק החל ליצור מכלי גידול לא נגועים בחדר נפרד. אל מכלי הגידול הוא הכניס אך ורק הטלות צרצרים שהוטלו במשך היום, כלומר, בשעות שבהן הצרעות אינן פעילות. למכלים אחרים הכניס ברק רק צרצרים לא בוגרים, כלומר צרצרים שעדיין לא הטילו ביצים ולכן אינם נגועים. בנוסף, ברק שם לב שאורך חייה של הצרעה במכלים המוטפלים הוא כעשרה עד שניים-עשר יום, ואחר כך הצרעה נעלמת מהמכלים. לכן, הוא סילק את כל ההטלות שהיו אמורות לבקוע בטווח הימים שבהם הצרעות היו פעילות. ברק גם שינה את סוג החול ששימש מצע להטלות הצרצרים והחל להשתמש בחול יותר צפוף ודחוס, שבו הצרעה מתקשה להגיע אל ביצי הצרצרים. ברק גם כיסה את מכלי הגידול ברשת צפופה מאוד, שמונעת כניסת צרעות. לאחר ימים ארוכים של טיפול קפדני ומסור נעלמו הצרעות הטפיליות וכעת מושבת הצרצרים נקייה שוב.

חדשות הגן בקטנה

באמצע נובמבר נחת בגן הזואולוגי שחף צהוב-רגל, שמקורו ורגליו היו לכודים בסבך של קרסים וחוטאים. נראה שבעת שחיפש מזון בים, הוא הסתבך במערך חכות צף. השחף שוחרר בסבלנות מכבליו, טופל ושוחרר לדרכו.

השחף משוחרר מכבליו, צילום: רוני מיכלין

שועל החולות שלנו עבר לאזור התצוגה של הגן, ושוכן במקומה של גירית הדבש ז"ל. זוג העיטים הנציים שהטילו בגן ביצים לא פוריות הועברו לרשות הטבע והגנים. ביתם החדש הוא חי בר כרמל, בתקווה שאולי שינוי האווירה יעודד את פוריותם. כחלק מהרצון להגדיל את תחומי המחיה של בעלי החיים בגן הזואולוגי, פתחנו את השער בין העצים ליחמורים. כעת יכולות העצים לשוטט כאוות נפשן גם בחצר היחמורים. לאזור הקינון בחצר השחפים לבני-העין הוכנסו סלעי כורכר טבעיים, במטרה להעניק לשחפים סביבת מחיה טבעית יותר.

סלעי הכורכר והשחפים, צילום: רון אלעזרי-וולקני

חדשות הגן הבוטני

"ארץ חיטה" – פרויקט ייחודי בשיתוף בנק הגנים הישראלי

השנה לקחנו חלק בפרויקט ייחודי, שאותו מוביל בנק הגנים הישראלי. מטרת הפרויקט היא שימור זני החיטה המסורתיים של ארץ ישראל. מזה אלפי שנים מהווה החיטה רכיב בסיסי בסל המזון של בני האדם, כאשר ראשית החקלאות נשענה על ביות של זני בר כדוגמת חיטת הבר ("אם החיטה", שזוהתה מחדש בשנת 1906 על ידי אהרון אהרונסון ליד ראש פינה וזוהתה על ידו כמקור החיטה התרבותית). המגוון הגנטי הרב שאפיין את החקלאות הקדומה נשחק עם השנים כתוצאה מסלקציה מכוונת לטובת זנים עתירי יבול ובעלי מאפיינים המותאמים לצורת העיבוד המודרני, ואילו הזנים המסורתיים של ארץ ישראל נדחקו ונעלמו.

חיטים בגן הבוטני, צילום: כנרת מנביץ'

בניסיון להשיב חלק מזנים אלו לנופי הארץ הוחלט לגדל אותם בכמה מסגרות חינוכיות, ביניהן גנים בוטניים, על מנת שאפשר יהיה להתרשם מקרוב ממאפייניהם של זני החיטה השונים וללמוד על ההיסטוריה של התפתחות החקלאות. באוסף "שבעת המינים" שבגן הבוטני נזרעו שבעה זני חיטה, הנחלקים לזנים של חיטה קשה (חיטת דורום) ולזנים של חיטה רכה (חיטת לחם). החיטים, שנזרעו בדצמבר, נבטו היטב והן צומחות לגובה רב, גבוה מזה של החיטה המודרנית. אנו מצפים להופעת השיבולים בתחילת האביב ולקציר שייערך לאחר התייבשות הקמה.

ראיתם פעם אבן פורחת?

בתחילת החורף הופיע פרח לבן ומבריק על פרט יחיד של ליתופס (*Lithops sp.*). הליתופס משתייך לקבוצה קטנה וייחודית של סוקולנטים קטנים בעלי מראה בלתי רגיל, דמוי אבן. סוקולנטים אלה נפוצים בדרום אפריקה, בשטחים מכוסי אבנים, שביניהן הליתופסים מוסווים היטב. סוג זה של סוקולנט קשה מאוד לגידול, ולכן אירועי פריחה הם נדירים ומרגשים. מטיקו תשלה, אחראי אוסף הסוקולנטים והקקטוסים בגן הבוטני, מטפח צמחים מיוחדים אלו יחד עם מינים רבים נוספים באוסף הגדול מסוגו בישראל.

פריחת הליתופס, צילום: משה פרי

מה בין הורדוס הגדול, האמן הפיורנטיני ברונזינו ואקולוגיה של צמחים?

הכנס אקולוגיה של צמחים 2018 התקיים בסוף ינואר במוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט

באוניברסיטת תל אביב.

בכנס, אשר מפגיש בין

חוקרים ממוסדות אקדמיים

מישראל ומחול, הוצגו

מחקרים מגוונים במדעי

הצמח וכן עבודות המשלבות

בין תחומי ידע שונים, דוגמת

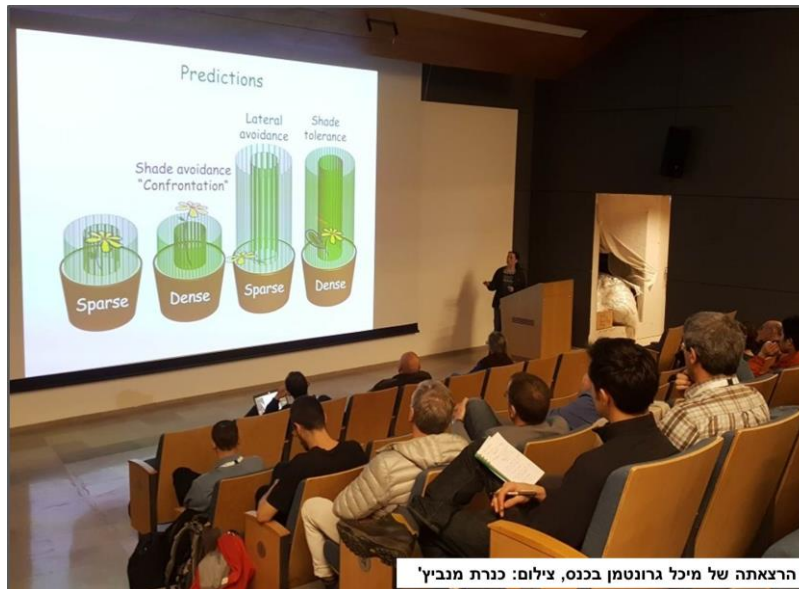
הנדסה, ארכיאולוגיה ואפילו

אמנות. משתתפי הכנס זכו

לסיור ייחודי בתצוגות מוזיאון

הטבע, אשר נמצאות עדיין

בשלבי הקמה, וכמובן בסיור חורפי בגן הבוטני.

הרצאתה של מיכל גרונטמן בכנס, צילום: כנרת מנביץ'

פינת המעקב

🚧 **האלון הנודד מצא את מקומו** – אלון התולע אשר הועתק ממקומו לפני כחצי שנה נשתל מחדש בערוגה ברחבת הכניסה, סמוך לבניין מוזיאון הטבע. גם הפעם העץ הועבר באמצעות טרקטור ונשתל בערוגה חדשה שהוקמה במסגרת פרויקט הקמת כניסה חדשה לגן. אנו מאחלים לו קליטה נעימה!

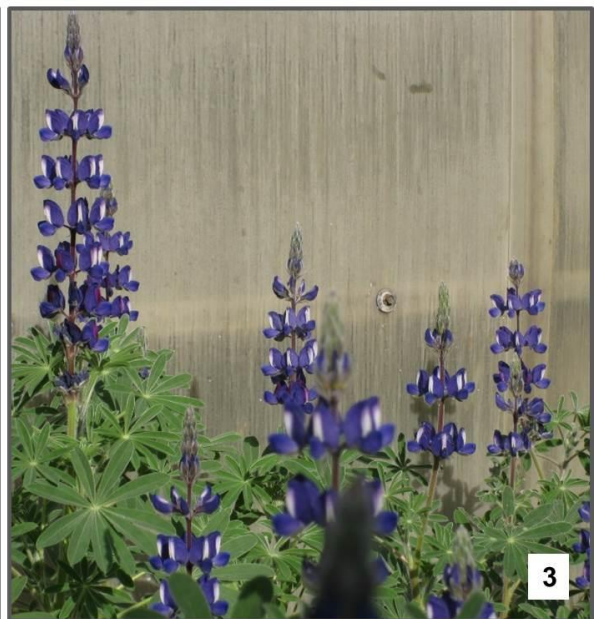
האלון הנודד, צילום: כנרת מנביץ'

🌸 **נוי מן הבר** - ערוגות הנוי בצמוד לבניין המשרדים של הגן מתחילות לפרוח. מדי שנה מזרעים בערוגות אלה זרעי בר של צמחים עונתיים, המדגימים כיצד ניתן לגנן באמצעות צמחי בר יפים.*

תורמוס ההרים (*Lupinus pilosus*) היה הראשון לפרוח ובעקבותיו פרוחה דונגית ארץ-ישראלית (*Cerinthe palaestina*). אנו מצפים שגל הפריחה יימשך לתוך האביב עם פריחתם של תגית מצויה (*Lomelosia prolifera*) וכמה מיני דרדרים ויסתיים בפריחתה המרשימה של פעמונית הדורה (*Campanula peregrina*), עשבוני רב-שנתי בעל עמוד פריחה סגול וגבוה.

* **צמחי הבר מוגנים על פי חוק ואין לאוספם בטבע!** אפשר לרכוש צמחים זרעי בר במשתלות מורשות (מידע נוסף על גינון בצמחי בר אפשר למצוא באתר משרד החקלאות).

1. תגית מצויה, צילום: יובל ספיר; 2. דרדר גדול-פרחים, צילום: יעל אורגד; 3. תורמוס ההרים, צילום: יובל ספיר; 4. דונגית ארץ-ישראלית, צילום: יעל אורגד

המתנדבים החרוצים שבו לגן – המתנדבים הקנדים-אמריקאים (CAARI), אשר מגיעים להתנדב בגן בחודשי החורף, שבו אלינו זו השנה החמישית ברציפות. המתנדבים, בהנחייתו של

מתנדבי CAARI בחלקת יער פארק, צילום: אייר כהן

אייר כהן, בן שירות לאומי שמשרת בגן, עסקו במלחמה עיקשת מול המינים הפולשים בחלקות הגן האקולוגי. עבודתם ניכרת בשטח ואפשר להבחין בקלות באזורים שעושו בו על ידי קבוצה זו בשנים קודמות, בהם ריכוז הפולשים נמוך מאוד. אנו מודים למתנדבים על עבודתם המסורה ומצפים לבואם שוב בשנה הבאה.

עונתם של הגיאופיטים

הגן פורח!

אירוס הארגמן (*Iris atropurpurea*), בפרחיו הבולטים מעל גבעת הכורכר, מברך את הנכנסים לגן. בחורשת האורנים ובמעבה החורש עשרות רקפות צובעות את הקרקע. בחלקת המדבר בולט צבעוני המדבר בצבעו העז ועשרות עמודי הפריחה של גביעונית הלבנון (*Fritillaria persica*) צצים בכל פינה. זוהי עונתם של הגיאופיטים, ואתם מוזמנים להסתובב בגן ולחפש אותם.

אירוס הארגמן, צילום: יובל ספיר

העתקה סדרתית – סיפורה של ערטנית השדות

פקעת של ערטנית השדות
צילום: רועי צ'יווידאלי

על אחד השבילים בחלקת המדבר הופיעו עלים של ערטנית השדות (*Leontice leontopetalum*), גיאופיט בעל פקעת גדולה, הטמונה עמוק בקרקע. הערטנית, אשר נפוצה בקרקעות עמוקות ולכן מופיעה גם בשדות חקלאיים, מסוגלת להתמודד עם חריש רדוד. אי לכך, על מנת לחלץ את הצמח מהשביל, נדרשו הגנים לחפור לעומק רב. הצמח נשתל מחדש בערוגה סמוכה, אולם כעבור שבועות מספר הופיעו עלים חדשים באותה נקודה על השביל שממנה הועתק הצמח. שוב נחפר השביל והפעם פקעת גדולה הוצאה מן הקרקע ונשתלה בחלקת בתת-הספר. כעת מבלבלת הערטנית גם בנקודה נוספת בחלקת המדבר ולפתע הגן שופע פרטים של מין מיוחד זה. לנו נותר רק להמתין בסבלנות לפריחתו, שעתידיה להופיע בסוף החורף.